

AZ IRODALOMELMÉLET ÉS A BIBLIOTERÁPIA HATÁRMEZSGYÉI,
AZAZ HOGYAN HASZNOSÍTHATÓK Z. VARGA ZOLTÁN SZERZŐVEL KAPCSOLATOS
MEGÁLLAPÍTÁSAI A BIBLIOTERÁPIA ELMÉLETE SZEMPONTJÁBÓL

A biblioterápia – magyarul: *könyvvel való gyógyítás, segítség* – két görög szó összetételéből származó kifejezés: „*to biblion–könyv, levél*”, „*hē therapeia–szolgálat, szolgálattétel, isteni szolgálat, tisztelő, becsülés, tisztelés, figyelmes bánás, figyelem, részvét, szolgálati készség, ápolás, gondoskodás, cselédség, fődezet, kíséret*” (Soltész-Szinyei, 1984. 117., 289.). Ma a magyarban a *terápia* szó elsősorban *gyógyítás* jelentésben használatos, de a biblioterápia szóösszetételben nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szótár által felsorolt jelentésárnyalatokat, hiszen a biblioterápia sokféle megjelenési formája ezt nagyon is indokoltá teszi.

Ha „*a biblioterápiát egy kontinuumnak tekintjük: legegyszerűbb formájában a biblioterápia azt a személyes jellegű felismerést jelenti, amit egy gyerek egy könyvből vagy filmből nyer, míg a kontinuum másik végén az a fajta komplex, sürgős beavatkozási módnak számító terápia áll, amely súlyosan zavart célszemély és magasan képzett mentálhigiénés szakember között zajlik.*” (Doll és Doll, 2011. 16.) A biblioterápia tehát éppúgy magában foglalja a könyvek által az életvezetést segítő felismerésekhez jutás egyéni és csoportos, terapeutával kísért vagy önálló edukatív formáját (tegyük hozzá nemcsak gyerekek, hanem felnőttek esetében is), mint a pszichiátriai gyakorlatban a betegek gyógyítása során megvalósuló kuratív terápiás tevékenységet.

Ha ehhez még hozzávesszük a biblioterápia két pólusát, nevezetesen, hogy a segítség illetve gyógyítás megvalósítható *receptív* és *produktív* módon egyaránt, akkor a terápia gazdag jelentéskörének meghatározásában a *biblion* szónak mindkét jelentését figyelembe vettük: amelyben a *könyv*, mint *befogadásra ösztönző műalkotás* a receptív, míg a megírásához *a hétköznapi ember produktivitását igénylő levél* a produktív biblioterápiára utal. A receptív biblioterápia ugyanis a meglévő műalkotások befogadásába való involválódással, és a befogadás során megélt vagy előhívott élmények megfogalmazásával – pszichés és intellektuális aktivitással, megértésben megvalósuló kreativitással; a produktív biblioterápia pedig a terápiás célú alkotások létrehozása által a kliens/páciens belső világának közvetlen verbális önkifejezésben való megragadásával – pszichés és intellektuális aktivitással, produktumban megvalósuló kreativitással segítenek az önmegértésben és az öngyógyításban. A *produktív biblioterápia* műszó használatát azért tartom helytállóbbnak a szakirodalomban elterjedt *aktív biblioterápia* helyett, mert mind a receptív, mind a produktív biblioterápia nagyfokú, bár eltér-

rően realizálódó aktivitást feltételez a kliens részéről, az eltérés tehát nem az aktivitásban, hanem a biblioterápiás aktivitás irányultságában ragadható meg.

A biblioterápia gyakorlata az írásbeliség előtti, történelmi időkig nyúlik vissza, hiszen az ősi kultúrákban évezredekkel, évszázadokkal ezelőtt, de az etnografikus társadalmakban mind a mai napig az énekmondásnak életmintát nyújtó, sőt gyógyító hatalma is volt. Az európai kultúrában gondolhatunk itt az évezredek hagyományokat őrző homéroszi eposzoktól kezdve a Biblián és még a múlt században is szóbeliségben élő népmeséken, népballadákon át a ráolvasásokig a szóbeliség gazdag, életvezetést segítő, betegséget távol tartó hagyományaira.

Az írásbeliség elterjedésével a biblioterápia más formája is létjogosultságot nyert. *„Az olvasás mindenekelőtt egyedül átélt esemény, magánrandevű egy másik lehetséges világgal, a könyv és önmagam bensőséges találkozása. A magány mégsem egyedüllét, hiszen párbeszéd ezzel a másik világgal. «Napjainkban a magányos olvasás az epika vagy a tragédia valamikori ünnepélyes befogadását helyettesíti» – mondja Paul Ricoeur, a nemrég elhunyt nagyhatású francia filozófus. Az olvasó ember képzeletben különböző helyzetmegoldásokat próbálhat ki, anélkül, hogy azok valós életbeli következményeit viselnie kellene.»* (Jeney, 2010. 15.) A biblioterápia tehát öntudatlanul, automatikusan is működik akár akkor, amikor egy közösség együtt adja át magát az énekmondó szövegében való gyönyörködésnek, és ezzel mintegy a tudatmódosító, a gondolkodást a továbbiakban a tudattalan szintjén is befolyásoló szövegeknek; akár akkor, amikor az individualizált olvasó *„magánrandevűzik”* az általa választott könyvvel. Utóbbiról meggyőző élményanyagot gyűjtött össze és adott ki 1999-ben Bartos Éva *Segített a könyv, a mese* címmel, melynek előszava elméletileg is megalapozza az irodalom tudatos és terápiás használatát. Az automatikus biblioterápia mellett, amely minden olvasó, színházlátogató ember élménye, és a klinikai biblioterápia mellett, mely a beteg emberek gyógyításában jelenti a könyvek általi segítséget, ma már egyre nagyobb szükség van a biblioterápia tudatos alkalmazására a hétköznapi életben is. Ennek során az önmagától, a természettől, az emberi közösségtől elidegenedett ember visszatalál önmagához, embertársaihoz, mintát talál életvezetési problémái megoldásához, krízisein való túljutáshoz, és megtanulja azonosítani, tudatosítani és megfogalmazni belső folyamatait.

A biblioterápia elmélete, az alkalmazott irodalomtudomány egyik ága a biblioterápia gyakorlataánál jóval fiatalabb: alig száz évre visszatekintő diszciplína. *„A feljegyzések szerint egy philadelphiai orvos 1815-ben meggyőzően érvelt az olvasás terápiái értéke mellett, egy társa 1833-ban pedig már a betegek kezelési programjának részeként alkalmazta. (Megjegyzendő, hogy minimális különbséggel, az 1850-es években már Magyarországon is létesítettek a betegek olvasási igényeit kielégítő kórházi könyvtárat, s a betegek olvastatásának szükségességéről igen figyelemre méltó cikkek jelentek meg.)”* (Bartos, 1999. 11.)

A biblioterápia elmélete tehát csaknem egyidős a szintén körülbelül száz esztendőes irodalomelmélettel, amely „a retorikától, a filológiától és az irodalomtörténettől, mint a szövegek tanulmányozásának legfontosabb diszciplínáitól a XX. század elején irodalomelmélet néven önállósult kutatási terület, tudományág.” (Z. Varga, 2010. 536.) Az irodalomelmélet számos vonatkozásban elméleti megalapozást jelent a biblioterápia számára, melyek közül jelen dolgozatomban a szerző fogalmát emelem ki.

A szerző fogalma Roland Barthes 1968-ban megjelent, *A szerző halála* című nagy port kavaráó cikkéig az irodalomszemlélet meghatározó fogalma volt. A szerző uralma, a művek életrajzi megközelítése az irodalomtanításban, s így az emberek tudatában máig meghatározó. Így a szerző szerepének megítélése nem mellékes az irodalmi szövegek terápiás feldolgozásában sem, ahol azonban a hangsúly a terápiás cél elérése érdekében nem a szerző és műve, hanem a mű és a befogadó kölcsönhatásán van. Ennek elősegítésére az előbb említett előfeltevések kiküszöbölése érdekében a terapeuták gyakran élnek azzal az eszközzel, hogy a mű szerzőjét nem közlik a csoporttal, csak magát a szöveget. De még ebben az esetben is gyakran előfordul, hogy valamelyik kliens ráismer a szerzőre, és ez a terápiás folyamatot megakasztja, az önreflexió helyett a biográfiai elemzés kerül előtérbe, melynek visszaszorítása vagy szabadon hagyása további módszertani kérdéseket vet fel.

A szerző problémájának elméleti megközelítéséhez Z. Varga Zoltán *A szerző az irodalomtudományban* című cikkére támaszkodom, mely 2010-ben a *Helikon* című irodalomtudományi folyóiratban jelent meg. (Z. Varga, 2010. 535–555.)

A hosszú ideje tartó vita két végpontja tömören így foglalható össze: „Mit számít, ki beszél?” – vagyis Michel Foucault egyetlen mondatba tömörített véleménye szerint a szerző egyáltalán nem fontos. A másik végpont pedig: „Személye szerint jobban ismerek néhány nagy költőt, mint legjobb barátaimat” – vagyis Füst Miláné, aki az irodalmi mű nyújtotta ismeret felsőbbrendűségét fogalmazta meg az életrajzi énnel szemben. A legkiélezettebb vita a hatvanas – hetvenes években folyt, a két végpont között azonban napjainkban is számos árnyalat létezik, mely időszerűvé teszi az alábbi két kérdés tárgyalását.

Milyen elméleti szerepe van a szerzőnek az irodalomtudományban a szövegek értelmezése és értékelése kapcsán? Milyen szerepe van a szerzőnek a befogadás és a szövegalkotás szempontjából?

Z. Varga Zoltán először is megállapítja, hogy az irodalomelmélet születése (vagyis a XX. század eleje) óta élő probléma e tudományágban a szerző mibenlétének tisztázása, jóllehet maga az irodalomelmélet születése máris feltételezett egyfajta távolságtartást a mű életrajzi magyarázatától. Az irodalom önálló nyelvi tényként, önálló nyelvi rendszerként való kezelését a pszichoanalízis, a saussure-i nyelvészet és a nyelvfilozófia „linguistic turn” fordulata is megerősítette. Ebbe az irányba hatott a modern irodalomban T. S. Eliot, Proust, Mallarmé és Paul Valéry a szubjektum és a műalkotás

viszonyát újra gondoló állásfoglalása is. Az irodalomtudományban pedig a biográfiai módszer elsőbbségének felülvizsgálatával az orosz formalizmus és az amerikai New Criticism. Figyelemre méltó, hogy az utolsó nagy összefoglaló irodalomelméleti munka Rene Wellek és Austin Warren *Az irodalom elmélete* című 1949-ben megjelent műve már leszögezi: „*a biográfiai megközelítés volta-képpen megnehezíti az irodalmi folyamat megértését, mivel megbontja az irodalmi folyamat rendjét, s egy egyén életrajzával helyettesíti.*” Összeeseng ezzel Jurij Tinyanov *Az irodalmi tény* című tanulmányában kifejtett álláspontja, mely szerint a biográfiai megközelítéssel az irodalom helyett az alkotó személyiség kerül a vizsgálat középpontjába, mely nem ad választ az esztétikai tapasztalatra. A szerzőt persze nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni, jelenléte azonban csak közvetetten válsul meg, azaz élményei nyelvi transzformációja által. Megragadása a stilisztikai különbözősége, idiolektuson keresztül lehetséges; a műalkotásban jelenlévő szubjektum pedig nem azonos az életrajz által megjelenített személyiséggel, továbbá az önkifejezés sikerültsége nem lehet az esztétikai megítélés alapja.

A biblioterápia szemszögéből vizsgálva a problémát: „*a szerző, mint egyén életrajzájának vizsgálata*” nem állhat a terápiás folyamat középpontjában, hiszen itt elsősorban a kliens lelki folyamatainak kapcsolódási pontjait keressük az irodalmi műben. A szerző önkifejezésének hitelessége csupán annyiban érdekes, amennyiben a folyamatban a kliens esetleg önmagára ismer, és ez az azonosulás egyéni problémájával kapcsolatos megvilágosodáshoz, jobb önismerethez, attitűdváltozáshoz vezet. Ilyen értelemben tehát a terápiás folyamatban nem hangsúlyos a szerző jelenléte vagy jelen nem léte, hiszen a legfontosabb a kliens belső folyamatainak feltárása, melyben a biografikus nézőpont éppúgy jelenthet segítséget mint hátrányt, ugyanakkor túlhajtása a terápiás folyamat megakadályozásához, a terápia szempontjából meddő irodalomelméleti, irodalomtörténeti toporgáshoz vezethet.

Az irodalomelméleti vita gyújtópontja azonban nem a fentiekben ismertetett újszerű nézőpont volt, hanem Roland Barthes *A szerző halála* című 1968-as kiáltványa és Michel Foucault *Mi a szerző?* címmel 1969-ben megjelent tanulmánya. A két mű az 1968-as anarchista szellemiséghez köthető, mely tekintélyellenes lázadás a kapitalizmus fogyasztói társadalmával szemben, egyben a Sorbonne konzervatív, pozitivistá irodalomszemléletével való leszámolás.

Barthes (1996. 50–55) szerint „*a modern író szövegével egy időben születik meg*” és „*kizárólag a megnyilatkozás idejében él*” „*a szöveg írások szövedéke, amelyek a kultúra ezernyi forrásából rajzanak elő*” „*az író (...) egyetlen tehetsége az írások vegyítésében áll.*” „*Az írás terét bejárni kell nem áthatolni rajta; az írás folytonosan felkínál valamilyen értelmet, de csak azért, hogy azután elenyésszen: a jelentés szisztematikus kioltása felé halad*”. Barthes eme röpiratában a konzervatív szellemiséget felülíró nézeteivel, az író helyett az olvasó középpontba állításával az irodalomszemléletet a mai biblioterápiás megközelítés felé viszi el. Hiszen a terápia célja éppen az, hogy a „*kultú-*

ra szövedékéből kibomló” egyedi „szövegbe belebocsátkozva” a többféle felkínált értelemről a kliensek felismerjék és magukra vonatkoztassák a leginkább nekik szólót. Ugyanakkor „*a jelentés szisztematikus kioltása*” inkább nihilizmust, mint a jobb önismeretet és az életvezetési problémák, krízishelyzetek megoldását sugallja, ilyen értelemben tehát ez a szemlélet nem szolgálja a biblioterápiát, épp úgy túlzás, mint a röpirat utolsó, bár nagyon hatásos gondolata: „*az olvasó születésének ára a Szerző halála*”. A biblioterápia működésének ugyanis (ahogy fentebb már utaltam rá) nem feltétele a szerző teljes kiiktatása az értelmezésből. Létjogosultsága akkor van a szerző jelenlétének, ha a klienst jobb önmegértéshez segíti. Veszélye abban áll, hogy a biográfiai adatok, az irodalomtörténeti, elméleti ismeretek beemelése a terápiás folyamatba kibúvóként szolgál az önelemzés alól, a mű és a befogadó aktuális kapcsolata helyett a műveltség öncélú fitogtatásává válhat. Ennek terápiás megítélése a terápia szempontjából az egyes terapeuták között eltérő. Van, aki a háritás e formáját megengedhetőnek, sőt szükségesnek tartja a terápia folyamán, mivel a kliens számára elfogadható mértékű bevonódás mértékének meghatározásaként tekinti, egyúttal a terapeuta számára fontos információt nyújt a kliens elhárító mechanizmusairól. A magam részéről ennél fontosabbnak tartom a terápiában rejlő önismereti lehetőségek kiaknázását, melynek tárgyiasítására biblioterápiáról lévén szó, a biográfiai, irodalomtörténeti kitérők nélkül is lehetőség van, amennyibe a kliens a szereplők mögé rejtőzve beszélhet önmagáról.

Folytatva Z. Varga Zoltán gondolatmenetét Michel Foucault szemléletéből azt emelném ki, hogy bár ő is dicséri a személytelenség aszketizmusát, még sem tagadja a szerző jelentőségét, csupán totalizált, abszolút jellegét vitatja. A szerző funkciója szerinte nem csupán a diskurzusok előállítására korlátozódik, hanem a befogadás meghatározó elveként is működik, amennyiben többféle szöveg egy névhez kötése kapcsolatot teremt a szövegek között, továbbá egy adott kultúrában meghatározott befogadási mód, státus illeti meg az egy szerző nevét viselő diskurzust. Foucault két, a szerző szempontjából fontos aspektust emel ki a kulturális rendszer elemzése során: *a szerző büntetőjogi felelősségét* – a szövegben tett állításai kapcsán, és *a szerzői jog* – mint irodalmi tulajdonforma kialakulását. Z. Varga Zoltán a szerző funkció történetiségét a büntetőjogi felelősség és a szerzői jog szempontjából az olvasástörténet és olvasásszociológia neves szakértőjének, Roger Chartier-nek a kutatásai alapján ismerteti. Chartier értelmezésében a szerzőt az különbözteti meg az írótól, hogy publikál, művét nyilvánosság elé viszi, személye érdeklődés tárgyát képezi. Ez már a mecenatúra idején - a kéziratos korszak végén, a könyvnyomtatás előtti időszakban is megvalósulhatott, sőt: kéziratos könyvekben is maradtak fenn az író ábrázoló miniatúrák, mielőtt a könyv piaci terméké vált volna.

Az író és a szerző fogalmának elkülönítésének a biblioterápia folyamán nincs jelentősége, hiszen itt a hangsúly a műalkotás és a befogadó között létrejövő folyamaton van, a könyv-formában

vagy cd-formában (hangos könyv) materializálódott könyvben a szerző személye a terápia során nem foglal el domináns helyet, és csak a fent ismertetett módon játszhat szerepet. Természetesen árnyalhatja a kliens számára az aktuális üzenetet, melyet befolyásol a kliens korábbi tapasztalata is az adott szerző más művével kapcsolatban, de ez a terápiába szervesen beépülve fontos része lehet az önismereti, öngyógyító folyamatnak.

A szerző és az életrajz szoros kapcsolata a pozitívista irodalomszemlélet sajátja, a XVIII. század végétől vált az irodalmi tanulmányok végső horizontjává. Az emberi sorssal szembenező alkotó erkölcsi helytállása, a „*vox humana*” került az elemzés és értékelés középpontjába. A műalkotás megértésének kulcsa az alkotó szubjektum, a művész, az ember megértése. E szerint a felfogás szerint minden, a mű alkotójáról rendelkezésre álló anyagnak jelentősége van a mű megértése szempontjából. A művek az őket létrehozó ember életeseményeiből érthetők meg. Ez a szemlélet azonban több ponton is problematikus, és nem pusztán azért, mert háttérbe szorulnak az esztétikai és poétikai szempontok. Az egyik - a szerző mint ember megértése a művén keresztül, mely a XX. századi nyelv-és szubjektumfilozófiák felismeréseinek fényében nem értelmezhető. Hiszen ezek az önismert pontatlanságára és motiváltságára, a nyelv előtti szubjektivitás formátlanságára és hozzáférhetlenségére, a szubjektum tagoltságára és létezésének időbeli dinamizmusára hívják fel a figyelmet, mely igencsak nehezé teszi az alkotó művén keresztüli megismerését. A pozitívista irodalomszemlélet másik problematikus pontja, hogy a valóságos író sohasem azonos az életrajzban szereplő íróval, hiszen az életrajzírásnak is megvannak a maga toposzai, melyek a valóságos életmenetet a toposzokhoz igazítják. Stanley Fish ezért be is vezet egy új szempontot: szerinte minden megnyilatkozást a maga kommunikációs kontextusában kell vizsgálni – figyelembe véve a megnyilatkozás intencióját; és nem az életrajzi vagy másfajta olvasatok között kell választani, hanem a különböző életrajzi olvasatok között. Stanley Fish azonban figyelmen kívül hagyta az irodalmi megnyilatkozás és a hétköznapi megnyilatkozások eltéréseit.

A pozitívista irodalomszemléletből a biblioterápia szempontjából nem elhanyagolható a másik ember megértésének szempontja, hiszen a preventív biblioterápiának az önismeret és a megküzdési képesség fejlesztése mellett fontos szempontja a szociális kapcsolódási képesség és az érzelmi intelligencia fejlesztése. Z. Varga Zoltán azonban az előbbieken nagyon pontosan rámutatott a szemlélet problematikusára. Terápiás szempontból pedig itt is figyelembe veendő a fentebb már részletesebben kifejtett szempontok, hogy a biográfiai nézőpont inkább akadálya, mint segítője a terápia folyamatnak. Amennyiben a szociális képességeket, az egymásra figyelést, az empátiát akarjuk fejleszteni, ezt az aspektust már önmagában a terápiás helyzet is megteremti, hiszen a csoportterápiában a klienseknek egymás véleményét, megnyilatkozásait feltétel nélkül kell elfogadniuk, nem bí-

rálhatják, csak meghallgathatják egymást. Ugyanakkor az egymás élményére, véleményére való nyitottság további képzetársításokat, élményeket, értelmezési lehetőségeket hívhat elő.

Természetesen lehet a terápia témája biográfiai, amennyiben az életrajz maga is műalkotás – például József Attila *Curriculum Vitae*-je. Itt azonban módszertani leleményességre és a kliensek nyitottságára van szükség ahhoz, hogy el tudjanak szakadni a fentebb említett, megvalósíthatatlan műértelmezéstől, és magukra vonatkoztatva bocsátkozzanak bele a szövegbe. Az irodalmi műként megjelenő életrajz terápiás hatását az is erősítheti, hogy itt nem elenyészik az esztétikai, poétikai érték, mint más művek életrajzi megközelítése esetében, hanem éppen hogy terápiás eszközzé válik. A szépség, az esztétikai érték, a poétikai megformáltság katartikus hatással lehet a kliensre, ami már önmagában is gyógyító erejű, a terápiás folyamatba ágyazottan pedig hatványozottan fejti ki hatását.

A mai irodalomelméletben a szerző fogalma új létjogosultsággal és módosult értelmezéssel bír. Antoine Compagnon *Az elmélet démona* című művében a szerzőről szóló fejezetben az irodalmi szövegek *pragmatikus beágyazottságát* hangsúlyozza. Nem lehet az irodalmat mint önálló, a szubjektumtól elválasztott nyelvet tekinteni, mert akkor légüres térbe kerülünk, ahol az *én* csupán illúzió. A szöveget a kulturális hagyományokba ágyazottan, a szerzői intenció figyelembe vételével értelmezhetjük, ahol a szerző mintegy csomópontként közös kontextust teremt a művek egy csoportjának, a párhuzamos szöveghelyek pedig egymást értelmezik egy szerző különböző műveiben. Napjaink francia irodalomkritikusa, Laurent Jenny szerint nem szövegek, hanem művek olvasói vagyunk, a művet nem lehet elválasztani a valóságtól, a hagyománytól, az írói intencióktól és a befogadó elképzeléseitől. Prousttól kezdve új fogalom születik a szerző értelmezésére, a *köztes alanyiség* fogalma. A mű és a szerző kapcsolata fontos, de a szerző szerepe korlátozott, nem azonosítható az író társasági énjével. A *genetikus iskola* a szerzőhöz, mint az értelmezés végső horizontjához tér vissza. A kész szövegek előtti szövegváltozatok vizsgálatával felnyitja a lezárt műalkotást, és az alkotói ötletek konfliktusaként magyarázza azt. Az irodalmi művek többértelműségét az előszövegekben véli megtalálni. A szerzőt nem zseninek, hanem a művét mérnöki precizitással megalkotó mesterembernek tekinti. Wayne C. Booth az *implicit szerző* fogalmát használja a prózai művek esetében. Értelmezésében a szerző különbözik az igazi embertől, létrehozza önmaga *második* énjét, valamiféle választó, értékelő személy. Az implicit szerző jelentésének milyensége művenként változhat, de Booth nem határozza meg az implicit szerzőnek a szerzőhöz és az elbeszélőhöz való viszonyát. Ehhez hasonlít Umberto Eco *mintaszerzője*, amennyiben művenként változik, és strukturális szerepe a *mintaelolvasó* irányításában van a befogadói folyamat során. Philippe Lejeune a szerzőt összekötő szálnak tekinti a szöveg és a szövegen kívüli világ között. Szerzővé igazán csak a második könyvtől számítva válik valaki, mert csak ekkor válik jelentéstelivé a neve. Azt az intratextuális hálózatot,

amelyet egy szerző hozott létre, mely az életmű egymást kontextualizáló részeiből áll össze, *önéletrajzi térnek* nevezi.

A fent ismertetett új irodalomelméleti megközelítésekben közös: hogy a szerzőt nem pszichológiai tényezőnek, nem intézményes funkciónak, nem az értelmezés lezárásának tekintik, hanem olyan textuális alkotóelvnek, hermeneutikai struktúrának, mely a jelentés sokrétűségének feltárásában, az irodalmi mű komplexitásának megértésében nyújt segítséget.

Az irodalomelmélet paradigmaváltása összhangban van a biblioterápiás szemlélettel. A biblioterápiában az irodalmi művet, noha az önéletrajzi térből kiragadva értelmezzük, és elsősorban önmagunkra vonatkoztatjuk, a valóság és a fikció ütköztetésével a maga komplexitásában vizsgáljuk – meghívva a résztvevőket a minél változatosabb megközelítésekre, a sokrétű értelmezésre. Soha nem szakadhatunk el a valóságtól, a szerző nyelvi kontextusba transzformált valóságélményétől, a mű sajátos struktúrájától, sem a kliens előzetes tudásától, elvárásától, előfeltevéseitől, sem a mű irodalmi hagyományokba ágyazottságától. A hangsúly azonban mindig az olvasói élményen van, melynek fontos része az esztétikai élmény, és ideális esetben akár katarzishoz is vezethet. A katarzist azonban nem lehet módszeresen előidézni, legfeljebb teret engedhetünk annak, hogy megtörténjen. A biblioterápia hatása azon áll vagy bukik, hogy sikerül-e a művet olvasói élménnyé alakítani. Az élmény segít, nem az intellektuálizálás. Az intellektuálizálás az élmény tudatosításában segít. A terapeuta feladata, hogy a klienseket visszavezesse a műhöz. Ne csupán ürügy legyen az irodalmi alkotás, hanem a középpontja, a magja a beszélgetésnek, amihez az eltávolodások után is vissza-visszatérünk, amire újra és újra rácsodálkozunk, az újabb és újabb jelentésrétegeinek kibontásához pedig a csoporttagok egymást is hozzásegítik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Barthes, Roland *A szerző halála*, in Barthes, Roland *A szöveg öröme*, Budapest, Osiris, 1996. 50–55.

Bartos Éva (szerk), *Segített a könyv, a mese. Vallomások életről, irodalomról, olvasásról*, Budapest, Magyar Olvasástársaság 1999.

Doll, Beth–Doll, Carol, *Fiatalok biblioterápiája. Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése*, Budapest, Könyvtári Intézet. 2011.

Jeney Éva, *A biblioterápiáról. Gyógyír: gyógyító irodalom*, Medical Tribune, 2010. február. Soltész Ferenc–Szinyei Endre (szerk.), *Ógörög-magyar szótár*, Budapest. 1984.

Z. Varga Zoltán, *A szerző az irodalomtudományban – egy probléma vázlata*, *Helikon*, 2010/4.